

Joanna Wiśniewska

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE W PROCESIE KREOWANIA INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW

Innowacyjność przedsiębiorstw jest oparta na dostępie i umiejętnym wykorzystaniu wiedzy oraz technologii. Siła oddziaływania endogenicznego mechanizmu innowacyjnego nie jest jednak często wystarczająca do stworzenia odpowiedniego potencjału konkurencyjnego, o czym świadczy zróżnicowanie poziomu rozwoju poszczególnych gospodarek, sektorów czy podmiotów. Dla długotrwałego wzrostu powinien on być wspierany odpowiednimi transferami wiedzy i technologii.

Transfer technologii jest przedsięwzięciem stosunkowo złożonym, wymagającym działań w trzech zasadniczych płaszczyznach¹:

- a) rozpoznania, jakie zaawansowane technologie mogą i powinny być pozyskane oraz które z ich elementów mogą być transferowane bezpośrednio, a które wymagają dodatkowych studiów i działań przystosowawczych;
- b) adaptowania odpowiednich elementów technologii objętej transferem do warunków systemu (kraju, podmiotu) importującego;
- c) tworzenia warunków otoczenia (wewnętrznego i zewnętrznego) sprzyjających asymilowaniu zaawansowanej technologii.

Procesy te odbywają się zarówno za pośrednictwem rynku jak i bez takiego pośrednictwa. Z praktyki gospodarczej wynika, że wyodrębnione metody nie są równorzędne. Główną rolę odgrywa mechanizm rynkowy, który w zależności od przyjętej

¹ Por. D. Kornacka-Latkiewicz, *Międzynarodowy transfer i dyfuzja technologii – wybrane zagadnienia*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 329, Szczecin 2002, s. 59–60.

postawy (czynna lub bierna) dostawców technologii określa możliwe sposoby transferu (zob. tabelę 1).

Efektywność poszczególnych form transferu zależy od wielu czynników o charakterze egzo- i endogenicznym. Zewnętrzne czynniki obejmują na przykład strukturę rynku (w tym stopień dyferencjacji produktowej i typ barier wejścia), technologiczne uwarunkowania funkcjonowania określonego sektora (dobra konsumpcyjne lub inwestycyjne) czy politykę gospodarczą państwa. Wśród czynników wewnętrznych można wymienić: skalę działania, potencjał absorpcyjny, zdolności finansowe, stosowaną strategię itp.

Tabela 1. Sposoby transferu technologii

Sposoby transferu	Rola dostawców technologii	
	aktywna	pasywna
Za pośrednictwem rynku	BIZ, zakup licencji, linii technologicznych i urządzeń dostosowanych do indywidualnych potrzeb odbiorcy, konsultacje techniczne itp.	Nabywanie standardowych (seryjnych) urządzeń
Bez pośrednictwa rynku	Techniczna asysta i pomoc sprzedającego technologię kupującemu	Imitacje, obserwacje, analiza rejestrów handlowych, serwis w zakresie informacji technicznych

Źródło: J. Wiśniewska, *Ekonomiczne determinanty dyfuzji innowacji produktowych i technologicznych w banku komercyjnym, Rozprawy i Studia t. (DLXXXI) 507, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2004, s. 63.*

Liberalizacja zagranicznej polityki gospodarczej, wysokie koszty innowacji oraz kontroli i ochrony aktywów niematerialnych spowodowały, że jednym z głównych kanałów dostępu do wartościowej technologii, zwłaszcza na rynkach rozwijających się, stały się bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Głównym celem tej formy inwestowania (oznaczającej objęcie całości lub części udziałów w podmiotach już istniejących – tzw. inwestycje typu *brown field*, i stworzenie od podstaw nowego podmiotu – tzw. inwestycje typu *green field*) jest osiągnięcie i utrzymanie wpływu na działalność podmiotu, w który są zaangażowane. Immanentną cechą tego typu inwestycji w odróżnieniu od inwestycji pośrednich jest transmisja wiedzy

produkcyjnej, rozwiązań technologicznych, transfer nowych technologii, *know-how*, adaptacja nowoczesnych technik zarządzania itp.

W zależności od podstawowych motywów i oczekiwań BIZ bywają dzielone na cztery podstawowe rodzaje, ukierunkowane na²:

- a) zasoby (*resource seeking*) – na przykład naturalne, siła robocza czy zasoby niematerialne (rozwiązania technologiczne, specjalistyczna wiedza z zakresu zarządzania i marketingu, a także umiejętności organizacyjne), których nie ma w kraju macierzystym lub jest relatywnie droższy;
- b) rynek (*market seeking*) – są związane z dążeniem do zdobycia, powiększenia lub utrzymania rynków zbytu, przez co ograniczony jest dostęp konkurencji do takiego rynku;
- c) efektywność (*efficiency seeking*) – podejmowane wówczas, gdy zagraniczna lokalizacja pozwala na lepsze wykorzystanie zdolności inwestora (np. na stosowanie oryginalnych rozwiązań technologicznych, korzystniejsza jest struktura rynku, występuje bardziej sprzyjająca polityka gospodarcza itp.);
- d) kapitał, czyli pozyskanie strategicznych aktywów lub zdolności (*strategic asset or capability seeking*) – mają umożliwić powiększenie portfela kapitałowego w celu utrzymania lub wzmocnienia pozycji konkurencyjnej; zwykle odbywają się w drodze zakupu istniejących już przedsiębiorstw posiadających aktywa lub zdolności, którymi jest zainteresowany inwestor (np. znaną markę, innowacyjną technologię, szeroką sieć dystrybucji).

Możliwości rozwojowe współczesnej gospodarki i funkcjonujących w niej podmiotów są determinowane dotychczasowymi osiągnięciami i poniesionymi nakładami, zwłaszcza na pozyskanie wiedzy i technologii. Czynnikiem sprzyjającym budowie innowacyjności i przewagi konkurencyjnej są³:

- a) dostęp do zasobów niezbędnych do osiągnięcia sukcesu w danym rodzaju działalności (zapewniających trwałą przewagę konkurencyjną) – monopol

² Por. W. Karaszewski, *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2001, s. 51 i n.

³ Por. H. Brdulak, T. Gołębiowski, *Rola innowacyjności w budowaniu przewagi konkurencyjnej*, w: *Wspólna Europa. Innowacyjność w działalności przedsiębiorstw*, red. *idem*, Difin, Warszawa 2003, s. 16.

zasobowy, patenty, wiodące standardy techniczne kontrolowane przez firmę, informacje rynkowe itp.;

- b) posiadanie i zdolność tworzenia wyróżniających kompetencji, między innymi:
- generowania wiedzy,
 - wprowadzania innowacji, kreowania i upowszechniania nowych rozwiązań,
 - zapewnienia odpowiedniej architektury (struktury organizacyjnej, przebiegu działań, systemu powiązań podmiotów kooperacyjnych itd.),
 - umiejętności integracji i koordynacji działań podmiotów tworzących wartość dodaną,
 - zdolności reagowania na zmiany i kreowania zmian w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym,
 - umiejętności budowy i podtrzymywania reputacji.

Należy zatem stwierdzić, że innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw XXI wieku jest w znacznej mierze określana przez świadomość i stopień wykorzystania zasobów niematerialnych. Innowacyjne produkty, nowoczesne technologie oraz sposoby organizacji i zarządzania decydują o potencjale konkurencyjnym podmiotów gospodarczych. Z tego względu innowacyjność i konkurencyjność są obecnie ściśle powiązane. Kumulatywny charakter i nieciągłość postępu technicznego prowadzą do powstawania luk technologicznych, co może być elementem konkurencyjności rynkowej przedsiębiorstw i krajów dążących do osiągnięcia przewagi technologicznej.

O efektywności procesów transferu technologii przesądza poziom jej asymilacji w systemie przyjmującym. Najogólniej można wyróżnić następujące stopnie asymilacji⁴:

- a) **operacyjny** – przyjęcie technologii w formie projektów i wyposażenia łącznie z umiejętnościami i *know-how* niezbędnym do wykorzystania technologii zgodnie z jej przeznaczeniem i projektowym poziomem działania;
- b) **imitacyjny** – wykracza poza statyczne wykorzystanie importowanej technologii i oznacza rozwijanie wiedzy oraz potencjału niezbędnego do za-

⁴ M. Bell, *Technology Transfer to Transition Countries: are there Lessons from the Experience of the Post-War Industrializing Countries?*, w: *The Technology of Transition, Science and Technology Policies for Transition Countries*, red. D. Dyker, Central European University Press, Budapest 1997, s. 69, cyt. za D. Kornacka-Lątkiewicz, *op.cit.*, s. 64–65.

stępowania technologii lub jej elementów, powielanie inwestowania w podobne usprawnienia w celu dyfuzji umiejętności i *know-how* do lokalnych dostawców surowców, komponentów, półproduktów;

- c) **adaptacyjny** – oznacza rozwój umiejętności niezbędnych do adaptacji w drodze poprawy i przeprojektowania początkowo otrzymanych zasobów technologicznych;
- d) **innowacyjny** – obejmuje działania polegające na rozwoju otrzymanych zasobów technologicznych oraz uzyskiwaniu wiedzy i zdolności niezbędnych do osiągnięcia trwałego rozwoju technologii.

Z obserwacji prowadzonych w różnych krajach na świecie wynika, że BIZ, którym towarzyszy transfer technologii, przyczyniają się do pojawienia się tak zwanych efektów przenikania (*spillover*), czyli do adaptacji technologii wprowadzonej przez inwestorów zagranicznych, przemieszczania się wykwalifikowanych kadr między różnymi podmiotami, tworzenia powiązań pionowych w ramach jednostek kooperujących i w łańcuchach logistycznych. W szczególności wyróżnić można tu⁵:

- a) **efekt demonstracji** – gdy inwestor zagraniczny przedstawia nowy produkt na rynku; należy zauważyć, że bez względu na wysiłki, aby utrzymać w tajemnicy technologię, wprowadzenie nowości na rynek daje sygnał konkurencji, że produkt o określonych cechach istnieje i jest na niego popyt po określonej cenie rynkowej;
- b) **efekt konkurencji** – gdy zagraniczny inwestor wytwarza lepszy produkt, który znajduje nabywców, pozycja innych przedsiębiorstw jest zagrożona; aby utrzymać udziały rynkowe, muszą one ulepszać swe produkty, dorównując liderowi;
- c) **efekt uczenia się przez podpatrywanie** – pojawia się wówczas, gdy doświadczenie technologiczne przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego jest imitowane przez przedsiębiorstwa krajowe.

Do najważniejszych korzyści wynikających z napływu BIZ wywierających wpływ na innowacyjność i konkurencyjność podmiotów gospodarczych można zaliczyć:

- a) pozyskanie nowoczesnej technologii w formie materialnej (nowoczesne maszyny i urządzenia);

⁵ Por. S. Umiński, *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 72.

- b) pozyskanie nowoczesnej technologii w formie niematerialnej (wiedza techniczno-organizacyjna i menedżerska);
- c) inwestycje w kapitał ludzki (doskonalenie kwalifikacji personelu w systemie szkoleń, zatrudnianie wysoko kwalifikowanych specjalistów z kraju inwestora);
- d) poprawę sposobu zarządzania (kontrola kosztów, planowania finansowego, zarządzania zasobami ludzkimi, wydajności pracy, produktywności);
- e) zwiększenie zdolności do innowacji dzięki łatwiejszemu dostępowi do wiedzy i kapitału inwestora zagranicznego;
- f) naśladownictwo przez innych uczestników rynku – zastosowanie w innych firmach rozwiązań istniejących w podmiotach należących do inwestorów zagranicznych.

Wielkość i rodzaj korzyści płynących z BIZ zależy od tego, czy inwestycje mają charakter horyzontalny (zorientowany na dostęp do rynku zbytu lub produktów firmy), czy wertykalny (ukierunkowane na wykorzystanie niskich cen czynników i nakładów produkcyjnych). W pierwszym przypadku transfer technologii służy jedynie działalności filii na określonym rynku. Jeśli na takim rynku występują bariery handlowe, a kraj jest słabiej rozwinięty, to często transferowana technologia nie jest najnowocześniejsza, ale wystarczająco konkurencyjna w warunkach słabej rywalizacji. W takim przypadku filia skupia się raczej na eksploatacji i ochronie technologii przed „wyciekami” niż na jej rozwoju. Dyfuzja technologii do sektora jest słaba i odbywa się powoli. Tylko wówczas, gdy orientacja BIZ ewoluuje od rynku lokalnego do międzynarodowego, filie korporacji transnarodowej rozwijają powiązania kooperacyjne z lokalnymi podmiotami, co wydatnie zwiększa poziom i tempo dyfuzji. W przypadku BIZ typu wertykalnego istniejące od początku powiązania kooperacyjne filii z lokalnymi firmami powodują dużo szybsze i większe oddziaływanie transferu technologii na krajowe zdolności technologiczne. Filie korporacji transnarodowych wspierają technologiczne zdolności akumulowane w podmiotach, z którymi kooperują, a które nie są konkurentami w powiązanych branżach⁶. Skala i zakres realnie występujących pozytywnych efektów BIZ zależy od zdolności do absorpcji nowoczesnych technologii.

⁶ Por. A. Zorska, *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*, PWE, Warszawa 2007, s. 292–293.

Należy zauważyć, że poza pozytywnymi efektami BIZ mogą wywołać wiele negatywnych skutków. Niektóre mogą mieć wpływ na innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw, na przykład przez:

- a) ograniczenie specjalizacji technologicznej w wyniku ukierunkowania inwestycji na te rodzaje działalności, które mają niski udział wartości dodanej;
- b) ograniczenie krajowej działalności B + R i innowacyjności podmiotów gospodarczych z powodu nakładania klauzul restrykcyjnych na odbiorców technologii, co zmniejsza swobodę prowadzenia działalności i zmienia sytuację pod względem konkurencyjności (klauzule zakazujące współpracy z innymi podmiotami, prowadzenia B + R, rozwoju technologii);
- c) wprowadzanie niepożądanych i/lub „przestarzałych” technologii (np. tzw. brudnych technologii);
- d) upowszechnianie negatywnych wzorców kulturowych;
- e) transfer wysoko kwalifikowanej kadry do centrali firm zagranicznych;
- f) wypieranie z rynku (krajowego/zagranicznego) podmiotów krajowych, którym coraz trudniej sprostać wymogom konkurencyjnym.

Potencjalne pozytywne i negatywne efekty BIZ związane z transferem technologii oraz innowacyjnością i konkurencyjnością przedsiębiorstw przedstawiono w tabeli 2.

Wpływ BIZ na konkurencyjność w kraju lokaty jest zróżnicowany z uwagi na rodzaj podjętej inwestycji. Szczegółowe zestawienie możliwych do uzyskania w tym przypadku rezultatów przedstawiono w tabeli 3. Jednoznaczna ocena związków występujących między BIZ a konkurencyjnością i innowacyjnością przedsiębiorstw nie jest możliwa. Wyniki badań empirycznych prowadzonych od wielu lat na całym świecie potwierdzają występowanie zarówno pozytywnych jak i negatywnych skutków. Oznacza to, że w określonych sytuacjach inwestycje takie prowadzą do poprawy konkurencyjności i innowacyjności podmiotów funkcjonujących w kraju biorcy, a w innych pogarszają je. Na przykład w krajach rozwijających się i transformowanych pozytywne efekty zauważono na rynkach takich krajów, jak Meksyk, Urugwaj, Indonezja czy Rosja, a negatywne: Wenezuela, Republika Czeska czy Litwa⁷. Dostępne wyniki badań pozwalają stwierdzić, że obecność firm zagranicz-

⁷ Syntetyczne zestawienie przeglądu wyników badań podejmujących problem efektów przenikania od firm zagranicznych do lokalnych zawiera opracowanie *Strategie firm polskich wobec ekspansji in-*

nych ułatwiła w Polsce dostęp do technologii i nabycie umiejętności marketingowych. Ponadto w wielu przypadkach zmusiła firmy krajowe do inwestycji w kształcenie kadr⁸.

Tabela 2. Efekty BIZ związane z innowacyjnością i konkurencyjnością przedsiębiorstw

Pozytywne efekty	Negatywne efekty
1. Pozyskanie nowoczesnej technologii niedostępnej na rynku krajowym	1. Transfer technologii niepożądaney
2. Przejęcie nowych, pozytywnych wzorców kultury organizacji i zarządzania	2. Odcięcie krajowych firm od rynków zagranicznych i wypieranie z rynku krajowego
3. Pozyskanie nowych umiejętności, np. marketingowych, kontroli kosztów	3. Upowszechnianie negatywnych wzorców kulturowych
4. Podnoszenie kwalifikacji i szkolenie kadr	4. Wyższy poziom koncentracji na rynku i silniejsza w związku z tym presja konkurencyjna
5. Efekty przenikania wpływające na poprawę efektywności i konkurencyjności innych podmiotów	5. Ryzyko nieuczciwej konkurencji w stosunku do firm krajowych
6. Wzrost zapotrzebowania na lokalne usługi B + R	6. Ograniczenie rozwoju lokalnych firm przez specjalizację w produktach wysokoprzetworzonych
7. Ograniczenie roli i negatywnych skutków funkcjonowania monopolii krajowych	7. Obniżenie poziomu eksportu i podwyższenie importu
	8. Ograniczenie krajowego zaplecza B + R

Źródło: J. Wiśniewska, *Procesy transferu technologii w bankach komercyjnych w Polsce, Rozprawy i Studia t. (DCCCXXXVIII)764, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010, s. 89.*

westorów zagranicznych, red. M. Goryń, PWE, Warszawa 2005, s. 79.

⁸ Por. wyniki badań w M. Bąk, P. Kulawczuk, *Analiza wpływu inwestycji zagranicznych na polską gospodarkę*, PAliIZ, Warszawa 1996.

Tabela 3. Rodzaje BIZ i ich wpływ na wzrost konkurencyjności w kraju lokaty

Rodzaj inwestycji	Wpływ na konkurencyjność kraju lokaty
Inwestycje zorientowane na zasoby	<ul style="list-style-type: none"> – dostarczają zasoby komplementarne w postaci technologii, technik organizacji i zarządzania – zapewniają dostęp do zagranicznych rynków zaopatrzenia i zbytu, generują efekt lokalnego <i>spin-off</i>, czyli rozwój pokrewnej działalności przetwórczej – podwyższają jakość dotychczas produkowanych wyrobów – mogą, choć nie muszą, przyczynić się do rozwoju gałęzi wytwarzających półprodukty dla sektorów, w których dokonano BIZ lub będących odbiorcami ich wyrobów
Inwestycje zorientowane na rynek	<ul style="list-style-type: none"> – dostarczają zasoby komplementarne w postaci technologii, technik organizacji i zarządzania – rozwijają kooperację z lokalnymi poddostawcami – podwyższają jakość dotychczas produkowanych wyrobów, zwiększając jednocześnie wymagania stawiane przez krajowych odbiorców firmom lokalnym – stymulują rozwój lokalnej przedsiębiorczości i współzawodnictwa wśród firm lokalnych
Inwestycje zorientowane na poprawę wydajności	<ul style="list-style-type: none"> – usprawniają międzynarodowy podział pracy i przyczyniają się do powstania bardziej efektywnej międzynarodowej sieci produkcji – zapewniają dostęp do zagranicznych rynków i źródeł zaopatrzenia – rozwijają kooperację z lokalnymi poddostawcami – podwyższają jakość dotychczas produkowanych wyrobów, zwiększając jednocześnie wymagania stawiane przez krajowych odbiorców firmom lokalnym – przyspieszają dostosowania strukturalne
Inwestycje zorientowane na zasoby strategiczne	<ul style="list-style-type: none"> – dostarczają kapitał finansowy i zasoby komplementarne w postaci technologii, technik organizacji i zarządzania – zapewniają dostęp do zagranicznych rynków zaopatrzenia i zbytu, stymulują rozwój lokalnej przedsiębiorczości i współzawodnictwa wśród firm lokalnych – usprawniają międzynarodowy podział pracy i przyczyniają się do powstania bardziej efektywnej międzynarodowej sieci produkcji

Źródło: A. Gołajewska, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a konkurencyjność przemysłowa Polski oraz wybranych krajów Europy Środkowej i Wschodniej w: Przedsiębiorczość szansą na sukces rządu, gospodarki, przedsiębiorstw, społeczeństwa*, red. K. Piech, M. Kulikowski, Wydawnictwo Instytut Wiedzy, Warszawa 2003, s. 101–102.

Badania ankietowe dowodzą, że w wyniku przejęcia przez inwestora zagranicznego w istotny sposób zmieniła się strategia funkcjonowania firmy, niemal w każdej firmie podniosła się wydajność pracy, głównie za sprawą zmian w organizacji i zarządzaniu, unowocześnienia parku maszynowego, automatyzacji procesu produkcji i wprowadzenia nowoczesnych technologii⁹. Bezsprzecznie stwierdzić można, że inwestorzy zagraniczni nie zawsze są zainteresowani budową powiązań z podmiotami kraju goszczącego. Stopień integracji i towarzyszących im procesów transferu technologii zależy od wielu różnorodnych czynników, wśród których wymienić można¹⁰:

- a) zakres i naturę specyficznej przewagi własnościowych korporacji transnarodowych;
- b) globalną strategię inwestora;
- c) cele i formę realizowanej inwestycji zagranicznej;
- d) strategię rozwojową w kraju goszczącym i macierzystym oraz politykę wobec inwestorów zagranicznych;
- e) możliwości przedsiębiorstw lokalnych w zapewnieniu podaży, absorpcji towarów, produktów i usług oraz ich reakcję na napływ BIZ;
- f) właściwości określające potencjał absorpcyjny oraz zdolności akumulacji i dyfuzji wiedzy w środowisku będącym miejscem lokalizacji inwestycji;
- g) pozycję konkurencyjną i strukturę rynkową sektorów z udziałem kapitału zagranicznego w danym kraju,
- h) specyfikę rynku produktów pośrednich, półproduktów.

W przypadku niesatysfakcjonującego oddziaływania endogenicznego mechanizmu innowacji, między innymi jako skutku niedostatecznych nakładów na rozwój rodzimej sfery B + R, bezpośrednie inwestycje zagraniczne i towarzyszące im procesy transferu technologii mogą być wsparciem dla stworzenia odpowiedniego potencjału innowacyjności i konkretyzacji przedsiębiorstw. Międzynarodowy rynek technologii jest jednak niedoskonały i zdominowany przez duże przedsiębiorstwa (głównie przez korporacje transnarodowe), dlatego skuteczne wykorzystanie transferowanej technologii na potrzeby wzmocnienia innowacyjności i konkurencyjności

⁹ Zob. D. Stuglik, *Raport z badań empirycznych nt. wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na zmiany strukturalne w przedsiębiorstwie*, „Gospodarka Narodowa” 2001, nr 5–6, s. 32.

¹⁰ Por. J.H. Duning, *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Addison-Wesley, Wokingham 1993, s. 471.

podmiotów gospodarczych wymaga aktywnej postawy kraju przyjmującego inwestycję. Ważny jest zatem odpowiednio skonstruowany system zachęt do inwestowania na danym rynku oraz wzmacniania więzi między inwestorami zagranicznymi i lokalnymi podmiotami, który pozwoliłby na przyciągnięcie inwestycji zapewniających pozyskanie pożądanych technologii i ich dyfuzję. Optymalizacja efektów BIZ może nastąpić nie tylko dzięki stworzeniu inwestorom zagranicznym dobrego klimatu inwestycyjnego. Ważne są również: wspieranie lokalnych przedsiębiorców, zapewnienie odpowiedniej ochrony własności intelektualnej w kraju, dostęp do potrzebnej infrastruktury i dobrze rozwinięte otoczenie instytucjonalno-prawne.

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS (FDI) IN THE PROCESS OF CREATION ENTERPRISES' INNOVATIVENESS AND COMPETITIVENESS

Summary

Innovations, technology and knowledge are generally recognized as the main factors determining the development of modern business, sectors and economies. They create new opportunities for enterprises and formulate different terms of competition. There are many ways to gain new knowledge and technology. Beside endogenous innovation mechanism, the effects of which can not be deemed satisfactory, exogenous mechanism (for example processes of technology transfer) plays important part. The main aim of this article is to present FDI as one of possible way to create innovativeness and competitiveness of the enterprises.

Translated by Joanna Wiśniewska